

šifra

horhe luis borhes

PROLOG

Bavljenje književnošću može nas naučiti da izgubimo dvosmislenosti, ne da zaslužimo nagradu. Otkriva nam naše nemogućnosti, naša stroga ograničenja. Posle mnogo godina shvatio sam da im je zabranjeno da imam magičan ritam, neobičnu metaforu, uzvik, mudro smišljeno delo koje nije kratkoga daha. Moja sudbina je ono što obično nazivaju intelektualnom poezijom. Izraz je skoro oksimoron; intelekt (java) misli posredstvom apstrakcija; poezija (san) posredstvom slika, mitova ili bajki. Intelektualna poezija mora da ispreplete ta dva procesa. Tako čini Platon u svojim dijalozima; tako čini Frensis Bekon u svom nabranjanju idola plemena, tržnice, pećine i pozorišta. Majstor ovog žanra je, po mom mišljenju, Emerson; u njemu su se ogledali, sa različitim uspehom, Brauning i Fräst, Unamuno i, uveravaju me, Pol Valeri. Divan primer jedne čisto verbalne poezije je sledeća strofa Halmea Frejrea:

Nestvarna selice golubice,
što ljubav pališ u životno veće;
duša ti svetlost, muzika i cveće,
nestvarna selice golubice.

Ne želi ništa da kaže, a kao muzika kaže sve. Primer intelektualne poezije je ova silva Luisa de Leona koju je Po znao napamet:

Ne treba mi niko
da uživam u dobru što mi ga Nebo daje,
bez svedoka, kako sam sviko
ne znajući za ljubav i ljubavne jade,
bez mržnje, pakosti i nade.
Nema ni jedne jedine slike. Nema ni jedne jedine lepe reči, sa sumnjivim izuzetkom svedoka, koji nije apstrakcija.

Ove stranice tragaju, ne bez neizvesnosti, za srednjim putem. H. L. B.
Buenos Aires, 29. april 1981.

RONDA

Islam koji beše mačevi,
što ojadiše zapadnu stranu i zoru,
i topot ordija na zemlji
i otkrovenje i disciplina
i uništenje idola
i preobraćenje svih stvari
u strašnoga Boga, koji je sam,
i ruža i sufijevo vino
i rimovana proza Kurana
i reke što ponavljaju minareta
i beskrajni jezik peska
i ona j drugi jezik, algebra,
i onaj prostrani vrt, Hiljadu i jednu noć,
i ljudi koji tumačahu Aristotela
i dinastije koje su sada imena prašine
i Tamerlan i Omar, koji uništavahu,
ovde je, u Rondi,
u mekoj polutami slepoće,
izdubljenoj tišini avlija,
dokolici jasmína
i tihom žuboru vode, koji sprečava
sećanja na pustinje.

DVE KATEDRALE

U ovoj biblioteci u Almagro Suru
delili smo naviku i odvratnost
i sporu klasifikaciju knjiga
po briselskom decimanom sistemu,
a ti si mi poverio svoju čudnu nadu
da ćeš napisati pesmu koja će se,
stih po stih, strofu po strofu,
držati podela i proporcija
daleke katedrale u Šartu
(koju tvoje telesne oči nikada nisu videle)
i koji će biti hor, brodovi,
apsida, oltar i kule.
Sada si, Sklavu, mrtav.
Sa platonskog neba ćeš posmatrati,
lica ozarenog pobožnošću,
blištavu katedralu od uspravnog kamena
i svoju tajnu tipografsku katedralu
i značed da su obe,
ona što je podigoše pokolenja u Francuskoj
i ova što je smisli tvoja sen,
svetovne i smrtne kopije
jednog nezamislivog arhetipa.

PROPOVEDNIK I,

Ako prevlačim rukom preko čela,
ako milujem polešine knjiga,
ako okrećem upornu bravu,
ako oklevam na neizvesnom pragu,
ako me neverovatni bol razdire,
ako se sećam Mašine Vremena,
ako se sećam tapiserije sa jednorogom,
ako menjam položaj dok spavam,
ako mi pamćenje vraća jedan stih,
ponavljam pozdrav bezbroj
puta na mom putovanju izrečen.
Ne mogu da učinim nešto novo,
ispredam i opet ispredam istu priču,
ponavljam već ponavljani stih,
kazujem ono što mi drugi kazaše,
osećam iste stvari u isti
čas dana ili apstraktno noći.
Svake noći ista mora,
svake noći strogast lavirinta.
Umor sam nepomičnog ogleđala
ili prašina muzeja.
Samo jednu neprobanu stvar čekam,
jedan dar, zlatu tame,
onu devicu, smrt. (Španski jezik
dozvoljava tu metaforu.)

YESTERDAYS

Iz roda protestantskih pastora
i južnoameričkih vojnika,
koji suprostaviše Špancu i kopljima
pustinje nebrojana zrna peska,
jesam i nisam. Moj istinski rod
jeste glas moga oca koji još slušam
sećajući se Svinbernovne muzike,
i debelih knjiga koje sam netremice gledao,
prelistavao, a nisam čitao, i koje su mi dovoljne.
Ono sam što su mi ispričali filozofi.
Slučaj ili sudbina, ta dva imena
nečeg tajnog i nepoznatog,
podariše mi otadžbine: Buenos Aires,
Naru, u kojoj sam proveo samo jednu noć,
Ženevu, obe Kordobe, Island...
Ja sam usamljeni izdubljeni san
u kojem se gubim ili se trudim da se izgubim,
robovanje večernjem i jutarnjem sumraku,
nekadašnja jutra, prvi
put kad sam video more ili nezalicu mesec,
bez njegovog Vergilija i bez njegovog Galleja.
Ja sam svaki trenutak svog dugog vremena,
svaka noć brižljive nesaniće,
svaki rastanak i svako veče uoči rastanka.
Ja sam netačno sećanje na graviru
koja je u mojoj sobi i koju su moje oči,
danas ugašene, jasno videle:
Jahač, Smrt i Đavo.
Ja sam onaj drugi koji je video pustinju
i koji u svojoj večnosti nastavlja da je gleda.
Ja sam ogleđalo, odjek. Epitaf.

TKANJE

U drugom dvorištu
periodična slavlina kaplje,
neumitna kao Cezarova smrt.
Obe su deo tkanja koje obuhvata
krug bez početka i kraja,
sidro Feničanina,
prvog vuka i prvo jagnje,
datum moje smrti
i izgubljenu Fermaovu teoremu.
Stoici su mislili
da je to gvozdено taknje od ognja
što umire i rađa se kao Feniks.
To je veliko drvo uzroka
i razgranatih posledica;
u njegovoj krošnji su Rim i Haldeja
i ono što vide Janusova lica.
Vasiona je jedno od njegovih imena.
Niko ga nikad nije video,
a nijedan čovek ne može da vidi nešto drugo.

TREĆI ČOVEK

Namenjujem ovu pesmu
(zasad prihvatimo tu reč)
trećem čoveku koji se sa mnom preksinoć mimoi-
šao,
ne manje tajanstven no onaj Aristotelov.
Izdoh u subotu.
Veče je bilo puno ljudi;
bez sumnje postojao je treći čovek,
kao što je postojao četvrti i prvi.
Ne znam jesmo li se pogledali;

On je išao u Paragvaj, ja sam išao u Kordobu.
Gotovo da su ga rodile ove reči:

nikad neću saznati njegovo ime.
Znam da postoji ukus koji najviše voli.
Znam da je lagano pogledao mesec.
Nije nemoguće da je umro.
?ročitaće ovo što sam napisao i neće znati
ta se odnosi na njega.
I tajnovitij budućnosti
možemo biti suparnici i poštovati jedan drugog
ili prijatelji i voleti se.
Učinio sam nešto nepopravljivo,
uspostavio sam čvrstu vezu.
U ovom svakidašnjem svetu,
koji toliko liči
na knjigu Hiljadu i jedna noć,
nema ni jednog jedinog postupka koji ne krije opas-
nost
da bude magična radnja,
nema ni jednog jedinog događaja koji ne bi mogao
biti prvi
u jednom beskrajnom nizu.
Pitam se koje senke neće bacati
ovi zaludni redovi.

SUŠTINA

Da sačuvaš zapis onih ljudi koje
tvoj strah je molio, tebi ne pripada;
nisi oni drugi, sebe vidiš sada
usred lavirinta koji stope tvoje

ispletoše same. Tebe spasti neće
sve smrtne muke Hrista ili Sokrata,
ni Sidarta zlatni što mirno prihvata
smrt u nekom vrtu dok se spušta veče.

Prašina je i reč tvoja kratkovečna,
ispisana rukom ili izrečena
nekad. U Hadu samilosti nema

a božanska noć je beskrajna i večna.
Tvoja tvar je vreme koje ne prestaje.
A ti si tren svaki usamljen što traje.

TREĆI ILI BITI

Teče li Rajna na nebu? Postoji li
univerzalni oblik Rajne, arhetip,
što neranjiv ovom drugom Rajnom, vremenom,
traje i istrajava u večnom Sada
i koren je one Rajne što u Nemačkoj
teče svojim tokom dok je diktiram ovaj stih?
Tako su pretpostavljali platoničari;
nije tvrdio da je tako Viljem od Okema.
Rekao je da Rajna (čija je etimologija
rian ili teći) nije ništa drugo
do proizvoljan nadimak koji ljudi
daju stoletnom proticanju vode
od lednika do poslednje obale.
Možda je tako. Neka drugi odluče.
Jedva da ću biti, ponavljam onaj niz
belih dana i crnih noći
koji su voleli, pevali čitali
i trpeli strah i nadu,
ili će pak biti drugo, tajno ja,
čiji sam varljiv, danas iščezli lik,
ispitivao u nespokojnom ogleđalu?
Možda ću sa one strane smrti
znati jesam li bio reč ili neko.

ŠINTO

Kada nas ubija nesreća,
za tren nas spasavaju
sićušne pustolovine
pažnje ili sećanja:
ukus nekog ploda, ukus vode,
to lice što nam san otkriva,
prvi novembarski jasmíni,
beskrajna čežnja busole,
knjiga za koju smo mislili da je izgubljena,
pulsiranje heksametra,
kratki ključ koji nam otvara neku kuću,
miris biblioteke ili santala,
drevno ime neke ulice,
boje neke geografske mape,
neočekivana etimologija,
glatkost uređenih nokata,
datum za kojim smo tragali,
brojanje dvanaest nerazgovetnih otkucaja,
iznenadni fizički bol.
Ima osam miliona šintoističkih božanstava
koja putuju zemljom, tajnovita.
Ti skromni numeni nas dotiču,
dotiču nas i napuštaju.

Preveo
Radivoje Konstantinović
(Izbor stihova iz knjige H. L. Borhesa »Šifra«, koju
će objaviti »Narodna knjiga« u ediciji »Alpha Li-
rae«.)